

Nr 398

Av herr Lundström m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken m. m.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 115 år 1958 framlagt förslag om bland annat ändrade grunder för den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken. Med anledning av detta förslag får vi anföra följande.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebär, att den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken överflyttas från staten (rektorerna) till kommuner. Genom förslaget ändras icke huvudmannaskapet för dessa statliga skolor, utan kommunen skall genom författningsföreskrifter åläggas sköta viss förvaltning åt staten, en arbetsform, som enligt propositionen saknar motsvarighet på annat håll inom förvaltningsorganisationen. För att en sådan arbetsform icke skall fordra tidsödande arbetsinsatser eller vålla tvister i tolkningsfrågor erfordras klara och lättfattliga föreskrifter. Denna motion avser att i vissa avseenden framlägga frågeställningar, som enligt vår mening bör klargöras i detta sammanhang.

Skolförfattningssakkunniga föreslår, att ansvaret gentemot staten för skolstyrelsernas omhändertavda statsmedel skall åläggas kommunen som sådan. Denna lösning av det statliga redogöraransvaret synes icke vara tillfredsställande. Räkenskaperna kommer att revideras dels av riksräkenskapsverket, dels av kommunens revisorer. Såsom förslaget är utformat förefinnes med hänsyn till de i kommunallagarna föreskrivna revisionstiderna risk för att kommunens decharge ofta skulle kunna komma före de av riksräkenskapsverket eventuellt framställda anmärkningarna. Den beviljade dechargen skulle därför kunna medföra, att kommunerna formellt kommer att sakna regressrätt. Denna risk är särskilt framträdande på grund av olikheterna i räkenskapsåren mellan stat och kommun. Det borde därför föreskrivas, att anmärkning från riksräkenskapsverket för den gångna förvaltningen i här förevarande hänseende ej bör få framställas senare än viss tidpunkt, exempelvis två månader före den föreskrivna sista dagen för skolstyrelsens decharge hos kommunen.

Den föreslagna revisionsordningen kan även i andra hänseenden möta invändningar. Statliga föreskrifter rörande den kommunala revisionen måste innebära inskränkningar i den kommunala kompetensen. Ävenledes kan den anmälningsskyldighet, som i författningsförslaget stadgas rörande vissa av kommunens revisorer observerade fel, innebära en hämsko på den kommunala friheten. Det bör därför vara angeläget, att kommunerna även i fortsättningen själva skall ha frihet att besluta, hur revisionen skall ske, också i vad avser skolstyrelsens arbetsområde.

Beträffande ansvarsfrågan bör även framhållas en innebörd av

förslaget, som vi finner orimlig. Enligt det framlagda förslaget skall kommunen sålunda ikläda sig ansvar för vissa av rektors åtgöranden i tjänsten. Om rektor exempelvis anmäler till skolstyrelsen, att en av honom anställd vikarie — föreskrifter om hur sådan anställning skall ske saknas likväl ännu — har viss kompetens och skolstyrelsen utbetalar lön i enlighet med denna kompetens samt denna uppgift sedermera befinnes vara felaktig, skall enligt förslaget icke rektorn vara omedelbart ansvarig för den felaktiga uppgiften, utan kommunen skall ersätta statsverket eventuellt för mycket utbetald lön. En sådan ansvarsfördelning mellan stat (rektor) och kommun synes icke vara förenlig med gängse rättskänsla.

I enlighet med departementschefens uttalande i propositionen har under remissbehandlingen framkommit kritik emot förslaget ur den synpunkten, att det kan komma att framkalla kompetenskonflikter mellan rektor och skolstyrelse. En sådan konstruktion av förslaget, att dualismen i huvudmannaskapet kan komma att medföra tvister mellan de berörda parterna, synes icke innebära en god lösning. Visserligen framhålles i propositionen, att man skall hålla isär frågorna om å ena sidan själva förvaltningen av medlen och å andra sidan rätten att besluta över deras användning. Sålunda skall skolstyrelsen ombesörja bokföring, redovisning och utbetalning samt förfoga över anslagen till avlöningar, sjukvårdsersättningar och expenser, medan rektor skall disponera över medlen till bibliotek och materiel samt till understöd och premier. Men denna uppdelning med bibehållande av huvudmannaskapet leder lätt till dualism och osäkerhet, som här skall beröras i ett par hänseenden.

Det synes icke framgå av författningsförslaget, vem som skall besluta rörande vaktmästarnas bostäder. För det första måste klargöras, huruvida antingen kommunen med sin erfarenhet från andra skolor i orten eller staten med sin erfarenhet av förhållandena i andra kommuner skall besluta i vad mån tjänstebostäder erfordras för tillsyn och uppvärmning. För det andra måste klarhet även vinnas beträffande vem som skall bestämma dels vaktmästarnas ersättning för tjänstebostad, dels hyresersättningen för andra bostäder inom läroverket. Ansvarsfördelningen i dessa hänseenden synes icke klar.

En annan viktig fråga, som heller icke klargjorts i förslaget och om vilken det redan nu råder delade meningar, är i vad mån kommunen kan påkalla rektorernas hjälp för genomförande av de av kommunen beslutade socialpedagogiska anordningarna i läroverken, såsom fria skolmåltider, fri förbrukningsmateriel, fria läroböcker m. m.

Enligt förslaget skall kommunen svara för verksamheten med upplåtelse av skollokaler för andra än skolans egna ändamål. I fråga om tillsyn och rengöring av skollokaler måste kommunen komma att ha att göra med dels skolans vaktmästarpersonal, dels skolans städerskor. Kommunen synes emellertid icke vare sig direkt eller genom rektor erhålla någon befälsrätt över denna personal. Dualismen i detta hänseende torde säkerligen

komma att vålla stort besvär för kommunerna och kan innebära risk för att skolornas bevakning och rengöring icke blir fullgjorda på mest rationella sätt.

Städerskornas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden utgör ett annat exempel på dualismen. De skall alltjämt vara statligt anställda genom statliga kollektivavtal och instruktioner samt erhålla pension efter statliga reglementen. Men kommunen skall svara för de expensmedel, varur lönerna skall bestridas, och såvitt kan dömas av propositionen även för resultatet av städningen. Staten föreskriver således genom avtal och instruktion, hur städningen skall fullgöras, men kommunen skall ansvara för det av statlig personal fullgjorda och genom statliga föreskrifter reglerade arbetet. Denna konstruktion kan säkerligen medföra komplikationer.

Utöver ovannämnda exempel på oklarheter i ansvarsfördelningen bör understrykas, att ett genomförande av här framlagt förslag icke får innebära ett överflyttande av utgifter från staten till kommunen. Vi föreslår därför, att det i författningen uttryckligen anges, att utgifterna helt skall bestridas av statsmedel.

Helt allmänt måste vidare konstateras, att det vore till skada för skolväsendet och dess enhetliga kommunala ledning, därest sådana tvistigheter genom oklarheter skulle uppstå mellan stat och kommun i tolkningsfrågorna, att ett framtida samarbete på förtroendefull basis skulle äventyras. Det är därför av vikt, att de statliga myndigheterna tillgodoser kommunernas önskemål i de praktiska hänseendena i största möjliga utsträckning, blott man genom anordningarna kan ernå den avlastning från rektorerna, som åsyftas. Det hade enligt vår mening därför varit till fördel, om Kungl. Maj:t hade ansett sig kunna föreslå, att problemen för exempelvis de större städerna (de landstingsfria städerna eller städer med ett visst antal statliga skolor, som skall underställas de kommunala skolstyrelserna) kunde regleras avtalsvägen, en väg, som allt oftare anlitas mellan stat och kommun i gemensamma angelägenheter inom andra verksamhetsområden.

Som av det ovanstående framgår finns många oklara punkter i det framlagda förslaget. Det hade därför funnits skäl föreslå, att förslaget borde bli föremål för förnyad utredning. Vi finner det emellertid, liksom departementschefen, angeläget, att rektorerna i möjligaste mån snarast befrias från handläggningen av hithörande göromål. Kungl. Maj:t bör därför erhålla riksdagens bemyndigande att vid utfärdandet av erforderliga författningsföreskrifter tillse, att ovanstående och liknande oklarheter borttages.

Vi får sålunda hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 ville beakta ovan anförda synpunkter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de erforderliga författningsföreskrifterna med de ändringar, som föranledes härav.

Stockholm den 9 april 1958

Birger Lundström *Carl Albert Anderson* *Erik Arrhén*